

## **VARLIK VERGİSİ ve GİRESUN'DA UYGULAMASI**

### *ASSET TAX AND PRACTICE IN GİRESUN*

**Yrd.Doç.Dr. Muzaffer BAŞKAYA**

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü,  
mbaskaya61@gmail.com Trabzon/Türkiye

### **ÖZ**

Türk ekonomisi İkinci Dünya Savaşı yıllarının olağanüstü şartlarından olumsuz etkilenmiştir. Türkiye fiilen savaşa iştirak etmemiş olsa da ekonomisinin tarıma dayalı oluşu ve tarım ürünlerinin pazarlanması noktasında ortaya çıkan olumsuzluklar, ayrıca uygulanan savaş ekonomisi nedeniyle erkek nüfusun askere alınması ve buna bağlı olarak da üretimin düşmesi bu dönemin en önemli sorunlarıydı. Türk ve Müslüman ahalinin bu zorluklarla uğraştığı sırada savaş döneminin olağanüstü şartlarından istifade edip aşırı fiyat ve enflasyondan yararlanarak maddi kazançlarını misliyle artıran bir zümre ortaya çıkmıştır. Bu sırada piyasadaki nakit para sıkıntısını da göz önüne alan Türk Hükümeti, bir defaya mahsus olmak üzere belli bir gelirin üstünde olan vatandaşlara yönelik olarak "Varlık Vergisi" kanununu çıkarmıştır. Günümüzde yapılan çalışmaların birçoğunda Varlık Vergisi'nin sadece gayr-ı müslim vatandaşlardan toplandığı yönünde aktarım yapılmaktadır. Fakat Giresun ilindeki uygulamanın da gösterdiği gibi Anadolu'da yaşayan Türk ve Müslüman kesim de bu vergiyi ödemek zorunda bırakılmıştır. Bu çalışmada ilk olarak Varlık Vergisi'nin ne olduğu ve neden çıkarıldığının üzerinde durulmuş ardından savaş yıllarında Giresun ekonomisinin genel durumu hakkında bilgiler verildikten sonra verginin kentte nasıl ve kimlerden tahakkuk ettirildiği ortaya konulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Varlık Vergisi, Giresun, Fındık tüccarları, Komisyon, Sürgün.

### **ABSTRACT**

The Turkish economy was adversely affected by the extraordinary conditions of the Second World War. Although Turkey did not actually participate in the war, these were the most important problems of this period; firstly the economy was based on agriculture and the negativities occurred at the point of marketing of agricultural products; and also based on the war economy the male population were taken to the military and as a result of that production decreased. While the Turkish and Muslim people were struggling with these difficulties, a group that increased its financial gains by benefiting from the extraordinary conditions of the war period, excessive prices and inflation, emerged. At the same time, the Turkish government took into account the cash shortage in the market and issued the "Asset Tax Law" for citizens who were above a certain income level. Many of the studies carried out today show that the Asset Tax was only collected from non-Muslim citizens. However, as demonstrated by the practice in Giresun, the Turkish and Muslim segments living in Anatolia were obliged to pay this tax. In this study, first of all, what was the Asset Tax and why was it issued, were emphasized, and then after information was given about the general situation of the Giresun economy during the war years, and then it was revealed that how and who was accrued that tax in the city.

**Key Words:** Asset Tax, Giresun, Hazelnut Traders, Percentage, Banishment

## **1. GİRİŞ**

Tarihsel süreçte olağanüstü dönemler olağanüstü şartları da beraberinde getirmiştir. Balkan Savaşları sırasında *Harp Vergisi* adı altında olağanüstü nitelikte bir vergi çıkarılmış (25 Ağustos 1912) fakat bu dönemdeki particilik ve siyasi bölünmüşlükten dolayı sağlıklı bir şekilde uygulanamamıştır. Bununla birlikte, İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidara gelmesi ile siyasi otorite güç kazanmış ve devlet bu yasa'yı Birinci Dünya Savaşı sırasında hayata geçirmiştir. (Tezcan, 2005: 43) Milli Mücadele yıllarında Eskişehir-Kütahya Muharebelerinde yaşanan başarısızlıkların ardından TBMM'de yapılan görüşmelerde ordunun sayıca azlığı, araç-gereç eksikliği gündeme gelmiştir. Türk Ordusunun içinde bulunduğu olumsuz şartların giderilmesi amacıyla yapılan müzakereler neticesinde ilk olarak Mustafa Kemal Paşa'ya Başkomutanlık yetkisi veren yasa kabul edilmiş, Mustafa Kemal Paşa da Meclisin kanun yapma yetkisini kullanarak 7-8 Ağustos 1921 tarihinde, milletin maddi

ve manevi tüm olanaklarını yurt savunmasına yönlendirmiştir. (Kayıran, 1988: 648) Bu kapsamda çıkarılan ve 10 ayrı emirden oluşan Tekâlif-i Milliye Emirleri genel olarak şu hükümleri kapsamaktadır:

- ✓ Halk istenen bazı malları devlete verecektir.
- ✓ Halk ve tüccar elinde bulunan bazı mamul ve yarı mamul malları yüzde kırkını devlete verecek, bunların bedeli ileride ödenecektir.
- ✓ Halk elindeki taşıt araçları ile orduya ait malzemeyi parasız taşıyacaktır. (Tekâlif-i Milliye Emirlerinde hizmet şart koşulmuş, hizmet yerine para ödeme şekli kabul edilmemiştir).
- ✓ Ülkeyi terk etmiş olanların mallarından ordu ihtiyacına yarayacak olanlara el konulacaktır.
- ✓ Halkın elinde bulunan savaşta kullanılabilir bütün silah ve cephaneye el konulacaktır.
- ✓ Bazı sanat erbabı ve bazı imalâthaneler belirli işleri yapmak ve belirli malları imal etmekle görevlendirilecektir (Müderrişoğlu, 1990: 377)

İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) yılları da Türkiye için olağanüstü bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Savaş yılları boyunca dış politikada çok zor durumlara düşen Türk Hükümeti, içte de derin bir ekonomik krizle baş etmek zorunda kalmıştır. Bu ortam içinde gözler zengin sermaye sahiplerine çevrilmiş ve onlara yönelik olarak Varlık Vergisi adıyla yeni bir vergi ihdas edilmiştir.

Varlık Vergisi ile ilgili yapılan genel değerlendirmelere bakıldığında sanki bu verginin sadece azınlık ve gayrimüslimlere yönelik olarak çıkarıldığı izlenimi verilmeye çalışıldığı görülmüş, böylesi bir verginin çıkarılmasındaki temel amacın ekonomiyi gayrimüslimlerden izole ederek Türkleştirmek olduğu belirtilmiştir. Bu fikirleri temel alan birçok eser kaleme alınmış, sinema filmleri çekilmiş ve bu şekilde bir algı yaratılmıştır. Oysa o döneme ait arşiv belgeleri ve yerel basına bakıldığında bu tespitin eksik olduğu görülmüştür. Zira Anadolu'nun birçok kentinde vergi tahakkuk ettirilenlerin yayınlandığı listelere göz gezdirildiğinde Müslüman ve Türklerin çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir.

11 Kasım 1942 tarihinde kabul edilen Varlık Vergisi Kanunu bir yönüyle daha mühim bir niteliğe sahiptir. Zira her vilayette ilan edilen mükellef listeleri, o dönemin ekonomik ve sosyal durumunu ortaya koyması bakımından önemli bir veri niteliğindedir. Hangi kentte ne kadar zengin var? Ne kadar gayrimüslim tüccar var ve bunlar hangi sahalarda faaliyet gösteriyor gibi soruların cevaplarını bulmak için Varlık Vergisi mükelleflerinin yayınlandığı listelere bakmak yeterlidir. Varlık Vergisi Kanunu bu yönüyle bakıldığında yerel tarih araştırmacıları ve ekonomik ve sosyal tarihle ilgilenenler için çok değerli bir envanter özelliğine sahiptir.

Bu çalışmada yukarıda ortaya koyulan fikirler eşliğinde Giresun'da Varlık Vergisi Kanunu'nun uygulanışı ele alınmıştır. Bu yapılırken Giresun örneğinden hareketle yukarıda izah edilen genel yargıların eksik olduğu, verginin kendisinin değil de uygulanış biçiminde yanlışlar yapıldığı ifade edilmeye çalışılmıştır.

Örnek olarak Giresun'un seçilmesinin nedeni, bu kentin Doğu Karadeniz'in en işlek fındık satış iskelesi olmasından yani Avrupa ile sürekli temas halinde bulunan canlı bir ticaret merkezi olmasından ileri gelmektedir. Bunun yanında kentte fındık ticaretiyle uğraşan çok sayıda yabancı tüccar ve şirketin faaliyet halinde olması, ekonomik bünyenin heterojen bir yapıya sahip oluşu da bir diğer etmendir. Çalışmanın ana materyalini 1924 yılından bu yana Giresun'da yayın yapan Yeşil Giresun Gazetesi oluşturmuştur. Buna ek olarak o döneme ait ulusal ve yerel gazetelerden de istifade edilmiş, ayrıca konuyla ilgili kaynak eserlerden de yararlanılmıştır.

## 2.VARLIK VERGİSİ KANUNU'NUN ÇIKARILMA SEBEPLERİ

İkinci Dünya Savaşı'na katılmayan Türkiye savaşın yarattığı ekonomik ortamdan oldukça kötü bir şekilde etkilenmişti. Savaşın başlamasının ardından bir milyon üzerinde erkeğin silâh altına alınması (Baykara, 1991: 161) var olan kaynakların savunma hizmetlerine yönlendirilmesi, üretimin azalmasına ve ithalatın düşmesine neden olurken piyasalarda karaborsa ve yolsuzluklar görülmeye başlanmış, 1940 yılında çıkarılan Milli Korunma Kanunu'nun getirdiği düzenlemeler de kötü gidişi durdurmaya yetmemişti. Üstelik hükümetin piyasaya sürekli para arz etmesi (Baydar, 1978:78) ve bu paraların karşılığının olmaması enflasyonu yükseltmiş, 1942 yılının Şubat ayından itibaren fiyatlarda müthiş bir patlama yaşanmıştı. Zira 1941 yılında tüketici fiyat endeksi 175,3'ten 339,6'ya çıkarak % 98'lik bir artış göstermişti.(Coşar, 2003:4) Sürekli yükselen fiyatlar karaborsa ve vurgunculuğu beraberinde getirmiş ve bunun sonucunda ülke içinde servet sahibi kişiler türemişti. Bu durum, devletin yaşadığı mali kriz ortamı ile çelişki oluşturmuştur. (Coşar, 2003:5) Piyasalarda kol gezen karaborsa ve hileli satışlar sayesinde oluşan servet sahiplerinin durumuna dikkat çeken Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 1942 yılında TBMM'nin açılış sırasında şu ifadeleri kullanmıştır: “Şuursuz bir

*ticaret havası, haklı sebepleri çok aşan bir pahalılık belası. Bulanık zamanı bir daha ele geçmez fırsat sayan eski çiftlik ağası ve elinden gelse teneffüs ettiğimiz havayı ticaret metası yapmaya yeltenen gözü doymaz vurguncu tüccar, büyük bir milletin hayatına küstah bir surette kundak koymaya çalışıyorlar.”(Vakit, 2 İkinciteşrin 1942)*

Görüldüğü üzere 1942 yılına gelindiğinde darboğaz içinde bulunan Türk ekonomisinde iâşe temini ve karaborsacılık, en önde gelen sorunlardı ve bu noktada savaşın ivedi finansmanını sağlamak için yeni önlemlerin alınması gerekiyordu. Bu durumda tek çare halka başvurmak ve yeni vergiler ihdas etmektir. Oysa savaş başladıktan sonra Kazanç Vergisi, Milli Müdafaa Vergisi gibi olağanüstü nitelikte birçok yeni vergi yürürlüğe konmuş ayrıca ithal maddeler üzerindeki katma değer oranı artırılmıştı.(Halk, 31 Mayıs 1940) Dolayısıyla zaten kötü durumda olan sabit gelirli vatandaşlar üzerinden yeni bir vergi tahsis etmeye imkân kalmamıştı. Bunun üzerine hükümet gözünü, savaş yıllarında iyice zenginleşen ve Türk ekonomisinin gelişimine zıt bir büyüme gösteren büyük sermaye sahiplerine çevirmiştir. Neticede gittikçe kötüye giden Türk ekonomisini canlandırmak ve vergi adaleti sağlayarak bir anlamda zenginden alıp yoksula dağıtmak amacıyla 1942 yılında Varlık Vergisi adı altında yeni bir uygulamaya gidilmiştir.

11 Kasım 1942 tarihinde kabul edilen ve ertesi gün yürürlüğe giren Varlık Vergisi’nin çıkarılmasının altında yatan sebepler şunlardır:

1. İkinci Dünya Savaşı, her memlekette olduğu gibi Türkiye’de de iktisadî ve malî tesirlerini göstermiş, üretim azalarak ihtiyaçlar çoğalmış ve ülkede harp ihtiyaçlarına göre iktisadî ve malî bünyeyi yeniden düzenleme zarureti hâsıl olmuştu. Bunun için kanun ve nizamnameler vasıtasıyla iktisadî hayata müdahale edilmiş fakat gelinen noktada bir başarı sağlanamamıştı.

2. Savaşla beraber Türkiye’nin millî müdafaa masrafları barış zamanlarına kıyas edilmeyecek bir nispette artmış ve bu fevkalâde masraflar ekonomiyi oldukça sarsmıştı. Bunu tolere edebilmek için fevkalâde vergiler konulmuş, iç borçlanmaya gidilmiş ve nihayet bütün bunlar yeterli gelmediği için tedavüldeki para miktarı çoğaltılmıştır. Tedavülde bulunan fakat karşılığı olmayan 600-700 milyon civarındaki banknotun mühim bir kısmı bu vergi sayesinde tekrar devlet kasasına girecekti. Tedavülde bulunan paranın azalmasıyla, paranın değeri artacaktı. Böylece piyasada arz-talep dengesi yerine oturacak ve bu suretle karaborsa ve vurgunculuğun önüne geçilecekti.

3. Savaş yıllarında halkın giyeceği, yiyeceği velhasıl en zarurî ihtiyaçlarını istismar ederek hayatı zorlaştıran vurguncu zümreyi bir anlamda cezalandıracak ve gayr-i kanunî ve ahlaki olarak kazanıldığına inanılan kazancı geri alınacak ve bir anlamda adalet sağlanacaktı. (Vakit, 22 İkinciteşrin 1942)

Varlık Vergisi, yabancı sermayeyi tasfiye ederek millî burjuvaziyi güçlendirdiği gerekçesiyle çeşitli kesimlerin tepkisini çekmiştir. Bunlara ek olarak kanunun çıkarılış amacı hakkında bir değerlendirme yapan Başbakan Saraçoğlu’nun CHP Grubu’nun gizli oturumunda sarf ettiği sözler ilerde büyük eleştirilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Saraçoğlu adı geçen konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştı: “*bu bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak Türk piyasasını Türklerin eline vereceği*” (Barutçu, 1997: 263). Bu atmosfer içinde kabul edilen kanun, vergi konusu, vergi miktarı, verginin tarhı, verginin tebliğ ve tahsili, teminat, zaman aşımı ve meriyet adı altında yedi bölümden ve 17 maddeden oluşuyordu.

Kanunun ilk bir kaç maddesinde Varlık Vergisi’nin amacı ve muhatapları şu şekilde tanımlanmıştır:

Madde 1-Servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalâde kazançları üzerinden alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere (Varlık Vergisi) adıyla bir mükellefiyet tesis edilmiştir.

Madde 2-Varlık Vergisi aşağıda yazılı zümrelere dâhil olan hakikî ve hükmi şahıslardan alınır:

A-2395 ve 2728 sayılı kanunlarla ek ve tadilleri mucibince mükellef bulunanlar;

B-Büyük çiftçiler (büyük çiftçiden maksat, işinin idaresine ve vüsatına hâlel getirmeksizin bu mükellefiyeti ifa edebilecekleri bu kanunda yazılı komisyonlarca tespit edilenler)

C-Uhdelerinde bulunan binaların ve hisseli ise hissedarlarının hisselerine düşen bir yıllık gayr-i safi iradî yekûnu 2.500 liradan ve arsalarının vergide mukayyet kıymetleri 5.000 liradan yukarı bulunan ve bu miktarların tenzilinden sonra mütebaki irat ve kıymetlerle bu vergiyi verebileceği komisyonlarca kararlaştırılanlar

D-1939 senesinden beri 2395 veya 2728 sayılı kanunlar mucibince vergiye tabi bir iş ve teşebbüsle uğraştığı halde bu kanunun neşri tarihinde işini terk, devir veya tasfiye etmiş bulunanlar

E- Meslekleri tacir, komisyoncu, tellal veya simsar olmadığı halde 1939 senesinden beri velev bir defaya münhasır olsa bile ticari muamelelere tavassut ederek komisyon veyahut tavassut mukabili olarak her ne nam ile olursa olsun para veya ayniyat almış olanlar bu vergiyi vermekle mükellef kılınmıştı.(T.C. Resmi Gazete, 12 Teşrin-i Sâni 1942).

Varlık Vergisi Kanunu'nda belirtildiğine göre; kanunu uygulamaya koymak için her vilayette komisyonlar kurulacak ve bunlar on beş gün içinde mükelleflerin ödeyecekleri vergi miktarını tespit edecekti. Komisyonlarca hazırlanan listeler yerel basında yayınlayarak mükelleflere duyurulacaktı. Aynı kanunun 12'nci maddesinde ifade edildiğine göre vergisini yatırmayan mükellefler borçlarını, icra-haciz ve zorunlu çalıştırma yolu ile ödeyecekti. (T.C. Resmi Gazete, 12 Teşrin-i Sâni 1942).

İkinci Dünya Savaşı'nın bunalımlı günlerinde yürürlüğe konan Varlık Vergisi Kanunu'nun hukuki meşruiyeti günümüzde dahi tartışılmaktadır. Kanunda adı geçen ve her şehirde kurularak vergi oranlarını belirleyecek olan komisyonlar adeta birer devrim mahkemesi özelliği taşıyordu. Zira kanunun 13'ncü maddesine göre komisyonların vereceği kararlar kesindi ve bu kararlara karşı idarî ve adlî yargı organlarında dava açılamazdı. (T.C. Resmi Gazete, 12 Teşrin-i Sâni 1942). Vergi hukuku açısından büyük sorunlar taşıyan bu kanunda ödeme süresinin kısıtlı tutulması tepkileri artıran bir başka unsurdur. Hukuki alt yapı eksikliği ve anti demokratik hükümler içerdiği noktasında eleştiriler getirilen kanunun uygulanma biçimi ise daha büyük tepki toplayacaktı. Mesela verginin itiraz ve temyiz haklarını getirmemesi, isteklerin bireysel ve siyasi yakınlıklar kullanılarak iletilmesine yol açtı. Bireysel hırs ve kinler keyfi vergi artırımlarına neden oldu, keyfi vergi indirimleri de kollama ve adam kayırmayı ortaya çıkardı. Siyasi yakınlıklar kullanıldı. Adana, İzmir ve İstanbul'da vergiyi ödemeden önce Ankara ile ilişkiye geçildiği görüldü. (Coşar, 2003:7) Bunlara ek olarak vergiyi ödeyemeyen veya kasten ödeme yapmayan kişilerin zorla Aşkale'ye gönderilerek yol yapımında çalıştırılması da ayrı bir tartışma konusuydu.(Cumhuriyet, 3 Temmuz 1943) Zira kanunun yürürlüğe konulmasının ardından toplam 1229 kişi zorunlu olarak Aşkale'ye gönderilmişti. (Yalçın, 2012:121)

### 3. CUMHURİYET DÖNEMİ GİRESUN EKONOMİSİNE BÜTÜNCÜL BİR BAKIŞ

Giresun, tarih boyu Karadeniz kıyısındaki liman kentleri arasında yer alan önemli yerleşim merkezlerinden biri ola gelmiştir. Bir yarım ada üzerinde bulunan Giresun'da yerleşim merkezini kale oluşturmaktadır.(Emecen, 1996:80) Giresun'u diğer vilayetlerden ayıran en önemli özelliği burada yetiştirilen fındık mahsulüdür. Gerçekten de fındık, Giresun ekonomisinin ana gelir kapısı olup, şehirdeki ekonomik faaliyetlerin büyük bir kısmı bu ürün etrafında şekillenmiştir. Zira ihracat malı olarak en birinci sırada yer alan fındık, sanayinin de ana hammaddesi konumundaydı. Ayrıca şehir dâhilinde birçok tüccar fındık alım-satımıyla iştigal ediyordu.

Fındığın şehrin ekonomisinde oynadığı rol 1925-1926 tarihli Devlet Salnamesinde ortaya konulmuştur. Burada verilen bilgilere göre Giresun, iktisadi ve tüccari bir şehirdi. Vilayet arazileri sahilinden içeri doğru mütemadiyen yükselerek Şark-i Karahisar'a 1500 metreye kadar yükselen dağlık, tepelik ve arızalı araziden oluşuyordu. Yani Giresun'da düz, geniş ova ve uzun vadiler görmek mümkün değildi. Arazinin % 26'sını orman, %11'i gayr-ı kabil ziraat ve yüzde 14'ü kabil-i ziraat arazi, %32'i işçar-ı meşmure (fındık bahçesi), %15'i yayla ve meradır. Kabil-i ziraat arazinin ancak %10'u kullanılabiliyordu. Üretim itibarıyla birinci derecede fındık ve meyve ağaçları, ikinci derecede hububat ve sebze geliyordu. Fındık bahçeleri sahilinden itibaren 70-80 kilometre ve dâhile doğru uzayan 500 metre yüksekliğindeki tepelerde yetişebiliyordu. Senevi asgari 100 bin, azami 600 bin kantar (beher kantar 50 okkadır) arasında yapılan fındık üretimi kâmilten Avrupa'ya sevk edilirdi. Fındık mahsulâtının %90'ı yerli fabrikalarda kırılıp iç halinde ve pek az olan kısmı da sivri fındikkabuklu olarak Avrupa'ya gönderilirdi. Şehirde fındığı iç haline getirmek için 30'u motorlu 50'si el ile çalışan 80 kadar fındık kırma fabrikası vardı. Merkez vilayette 8 anonim sigorta şirketinin şubeleri ile fındık işleri yapan 2 ecnebi kolektif şirket iş yapıyordu. Giresun limanında 25 tüccar fındık ticaretiyle, 19 tanesi de manifatura işiyle uğraşıyordu. (1925-1926 Devlet Salnamesi, 1927: 810-825)

Giresun'un temel geçim kaynağı olan fındığın en büyük alıcısı Avrupalılardı. Bilhassa Hamburg ve Marsilya pazarlarıydı. Bunlardan Hamburg pazarı, fındık ve üzüm ithalinin %80-85'ni Türkiye'den yapıyordu ve buraya gelen mallar Polonya, Çekoslovakya, Batı Rusya piyasalarına aktarılıyordu. Hamburg Limanı, mahsul ve fiyatına göre Türkiye'den yılda 2 milyon ton civarında fındık ithal ediyordu. (Yeniyol Gazetesi, 30 Eylül 1924) Bu dönemde Giresun'un en önemli fındık alıcılarından olan Hoştraser, P.P Danielsen ve Wital kumpanyaları bölgede fındık şirketi ve fındık ihracat şirketi adıyla faaliyette bulunuyorlardı. (Peker, 1961: 241)

Cumhuriyetin ilk yıllarında Giresun sanayisi fındığa dayalı bir görünüm arz ediyordu. Şehirde mevcut bulunan fabrikaların %85-90'ı fındık kırıcılığı yapıyordu. 1924 yılında Giresun'da 30 adet fındık kırma fabrikası vardı ve bu fabrikalardan 10 tanesi motorla, 20 tanesi de kol gücüyle çalışıyordu. Cumhuriyetin ilan edildiği günlerde

Giresun Vilayetinde sadece Ziraat ve Osmanlı Bankası şubeleri bulunuyordu. Fakat Cumhuriyetin ilk yıllarında bu iki banka, Giresun gibi bilhassa fındık satış zamanlarında kredi ve diğer bankacılık işlemlerinin yoğun bir şekilde yaşandığı bir kente yetmiyordu. (Yeşil Giresun, 24 Mart 1927) Giresun basını, bu sırada İş Bankası'nın şubeler açarak genişlemesini sevinçle karşılıyor, fakat 1927 senesi dâhilinde Samsun ve Trabzon'da şube açacağı ifade edilmesine rağmen Giresun'da böyle bir hareket olmamasını hayretle karşılıyorlardı. Giresunlulara göre bu karar, Giresun gibi işlek bir ticaretgâh ve ihracatı her sene 6-7 milyon liraya ulaşan müstahsil ve müstehlik bir memleketi mağdur etmiş tüccarları bir üzüntüye boğmuştur. (Yeşil Giresun, 7 Nisan 1927) Giresunluların beklediği müjde 1928'in yaz aylarında gelmiştir. Zira o yılın Ağustos ayında İş Bankası Genel Müdürü Celal Bey (Bayar), Halk Fırkası Müfettişi ve Gümüşhane Mebusu Şevket Bey, Samsun Şube Müdürü Refet Bey, Trabzon Şubesi Müdürü Yakup ve Katib-i Umumi Muavini Yusuf Ziya Beyler Giresun'a gelmişti. Bir müddet sonra Celal ve Şevket Beyler makam-ı vilayete ve ticaret odasına geçmişler, ardından Belediye tarafından ticaret ve sanayi odası salonunda heyet şerefine bir öğle ziyafeti verilmiş, yemeğin sonunda Ticaret Odası Baş Kâtibi Osman Nuri Bey bir nutuk söylemiştir. Ardından İş Bankası Müdürü Celal Bey bir konuşma yapmış, *"kahramanlar diyarı olan Giresun'u tanırım, aklımızda büyük kahramanlıklar izhar eden bu şirin memleketin kahraman halkıyla ilk defa şerefyab olmaktayım"* diyerek sözlerini noktalamıştır. Giresun'u ziyaret eden heyet aynı gün, şehirden ayrılmıştır. Bu arada ziyaretten beklenen netice elde edilmiş, Giresun'da İş Bankası şubesi açılması için gerekli işlemlerle meşgul olması için Trabzon Şubesi Müdürü Yakup Bey görevlendirilmiştir. (Yeşil Giresun, 16 Ağustos 1928)

Bu olumlu gelişmelere rağmen 1929 krizinin patlak vermesi Giresun ekonomisini derinden sarsmıştır. Bunda Giresun'un bir liman kenti oluşu ve uluslararası piyasalarla direkt bağlantılı olmasının etkisi büyüktü. 1929 sonrasında Giresun'un en fazla ihraç yaptığı kıta Avrupa'sında yaşanan ekonomik kriz ve bu ülkelerin krize karşı önlem maksadıyla oluşturdıkları gümrük duvarları, en büyük geliri fındık olan Giresun'u oldukça etkilemiştir. Bu sıkıntılı duruma hükümetin, ithalatı kısıtlayan tedbirleri de eklenince, en temel ihtiyaçlarını Avrupa piyasalarından temin eden Giresun piyasası, güçlülükle mal alınıp mal satılan bir yer haline gelmiştir.

1930 sonrası dönemin devletçi anlayışının birer yansıması olarak kooperatifler kurulmaya başlanmıştır. Tarım Satış Kooperatiflerine en fazla ihtiyaç duyulan bölgelerden biri de Giresun'du. Bunun en önemli sebebi fındığın, gerek üretim gerekse de satış safhasında yaşanan problemlerdi. Özellikle satış aşamasında fındık tüccarlarının çeşitli ayak oyunlarına maruz kalan üreticiler, çoğu zaman fındıklarını değerinden çok daha düşük fiyata satmak zorunda kalıyor ve neticede üretici değil, aracılar kazanıyordu. Fındık satışlarını olumsuz etkileyen bu durumları ortadan kaldırmak isteyen hükümet 1931 yılında Fındık İhracını Murakabe Nizamnamesini çıkarmıştır. (Reklam, 21 Kânun-ı Evvel 1931) Bu nizamnamenin ardından vilayetin kooperatif ihtiyacının giderilmesi için harekete geçen hükümet 1938 senesinde bir heyeti Giresun'a göndermiştir. Bu kapsamda İktisat Vekâleti murakıp komiserlerinden Nabi Ataç ve Orhan Dumer, Ziraat Bankası Kooperatifler Müdür Muavini Şükrü Ulay, satış kooperatiflerini kurmak için Giresun'a gelmişlerdi. Şehre gelen ekip, bir gün içinde merkez satış kooperatifi kurmuş, (Yeşil Giresun, 25 Haziran 1938) bu suretle kurulan Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifi (GFTSK) ilk toplantısını 12 Ağustos 1938'de yapmıştır. Toplantıda Birliğin idare meclisi yedek üyeleri ve kontrol kurulunun seçimi yapılmıştır. (Yeşil Giresun, 30 Temmuz 1938)

1929 buhranının etkilerini yeni yeni üzerinden atmaya başlayan Türk ekonomisi, 1939 yılında patlak veren II. Dünya Savaşı sebebiyle bir kez daha olağanüstü bir sürece girmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ülke genelinde görülen olumsuz gelişmeler Giresun'da da yaşanmıştır. Zira Giresun ekonomisini ayakta tutan en büyük unsur olan fındığın dış piyasalara satışı, savaş yıllarının getirdiği şartlar dolayısıyla oldukça zorlaşmış, böylece fındık satışları durmuş, ürünler depolarda çürümeye terk edilmiştir. Aşağıda verilen tablo bu tespitimizi doğrulamaktadır.

Tablo 1: İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Giresun'da Fındık İhracatı

|      | İç Kilo   | Kabuklu Kilo | Toplam Değer |
|------|-----------|--------------|--------------|
| 1939 | 4.844.552 | 1.121.578    | 3.733.669    |
| 1940 | 9.955.040 | 3.110.139    | 4.235.663    |
| 1941 | 2.906.333 | 430.048      | 3.113.021    |
| 1942 | 6.030.201 | 2.973.782    | 7.888.612    |
| 1943 | 6.768.890 | 3.095.420    | 7.601.615    |
| 1944 | 933.872   | 1.119.792    | 1.065.236    |
| 1945 | 1.798.350 | 912.104      | 2.504.378    |

(Kaynak: Bayram, 2014: 185)

Piyasayı derinden etkileyen bu duruma, ithal mallara koyulan kısıtlamalar ve aşırı enflasyon gibi faktörler de eklenince Giresun, bir anda yokluğun ve yoksulluğun hüküm sürdüğü bir vilayet haline gelmiştir. Hayat pahalılığı, karaborsacılık, istifçilik günlük hayatın bir parçası olmuş, bazı bölgelerde ciddi şekilde kıtlık tehlikesi yaşanmıştır. Zira tarım arazisi dar olduğu için mısır ve un ihtiyacını karşılayamayan Giresunlular, bunu dışarıdan ithal etmek zorunda kalmış, fakat savaş koşullarında bu ithalat yavaşlayıp hatta durma noktasına gelince bazı köylerde kıtlık tehlikesi baş göstermiş, köylüler fındık tarlalarını sökerek kendi imkânlarıncaya alternatif ürünlere yönelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın Giresun ekonomisi üzerinde yarattığı olumsuz tesirlerden biri aşırı enflasyonun getirdiği hayat pahalılığıydı. Bu dönemde en temel maddelerden, lüks tüketime varıncaya kadar birçok maddenin değeri 3-4 kat artmış, bu artışlara karaborsa ve hileli satış yöntemlerinin eklenmesiyle günlük hayat çekilmez hale gelmişti. Fiyat artışlarına verilecek en güzel örnek, sadeyağda görülmüştü. Normal şartlarda 60-70 kuruşa satılması gereken sadeyağ, 120 kuruşa satılıyordu ve bu vaziyet halkı canından bezdirmişti. (Yeşil Giresun, 23 Ağustos 1941)

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Giresun'da görülen en önemli sıkıntılardan biri de karaborsacılıktı. Özellikle 1941 yılı sonlarından itibaren piyasalarda başlayan mal kıtlığı, tüccarların daha fazla para kazanma arzusuyla birleşince bazı mallar birden pazardan kaybolmaya başlamıştır. Mesela 1941 yılı sonlarında çıkan bir gazete haberinde, şehirde hiç gazyagi kalmadığı ifade edilmiştir. (Yeşil Giresun, 4 İkinci Kanun 1941) Bu durum 1942 yılında iyice derinden hissedilmiş, hatta aynı yılın Şubat ayından itibaren ekmekler karneyle dağıtılmaya başlanmıştır. (Yeşil Giresun, 7 Şubat 1942)

#### 4. VARLIK VERGİSİ'NİN GİRESUN'DA UYGULANIŞI

İkinci Dünya Savaşı Giresun ekonomisine büyük bir darbe indirmiştir. Mal alım satımlarında yaşanan durgunluk, uluslararası ticaretteki daralma ve buna bağlı olarak yaşanan enflasyon, karaborsa ve fakirlik günlük hayatın bir parçası haline gelmişti. Tam da bu sırada 1942 yılının 11 Kasım tarihinde Varlık Vergisi'nin kabul edilmesinin ardından hızlı bir şekilde ülke çapında olduğu gibi Giresun'da da gerekli hazırlıklara başlanmıştır. Bu kapsamda kanunun neşrinden bir hafta sonra Giresun Ticaret ve Sanayi bir toplantı yapmış ve Varlık Vergisi tespit komisyonuna katılacak üyelerini tespit etmiştir. (Yeşil Giresun, 21 İkinciteşrin 1942) Hızlı bir şekilde çalışmaya başlayan vergi tespit komisyonu yaklaşık 1 ay geçmesine rağmen kimlerin mükellef olduğu ile ilgili bir karara varamamıştı. Konuyla ilgili bir gazete haberinde şu ifadeler yer verilmiştir: “*Şehrimiz Varlık Vergisi Komisyonu mesaisini bitirmiştir. Fakat henüz kaç mükellefe ne miktar tarh edildiği ilan edilmemiştir.*” (Yeşil Giresun, 20 Birincikanun 1942) Giresun merkezde vergi listeleri ilan edilmemiş fakat Tirebolu'da 48 mükellefe 66 bin lira Varlık Vergisi tahakkuk ettiği ortaya çıkmıştır. (Yeşil Giresun, 9 İkincikanun 1943)

Neticede merakla beklenen Giresun'daki Varlık Vergisi mükellef listesi 1943 yılının ilk günlerinde yerel basın aracılığıyla halka duyurulmuştur. Söz konusu listenin ilk kısmında 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunun'un 7'nci maddesi mucibince teşekkül eden komisyon tarafından isimleri aşağıda yazılı olan 91 mükellefe vergi tarh edilerek 4 Ocak 1943 Pazartesi gününden itibaren ilan edilmiştir ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifadelerin ardından Giresun'daki vergi mükellefleri listesi verilmiştir. Söz konusu listede şu kişiler yer almıştır:

Tablo 2: Giresun'daki Varlık Vergisi Mükellefleri

| No | Mükellefin ismi   | Vergi miktarı (TL) | No | Mükellefin İsmi                                | Vergi miktarı (TL) |
|----|-------------------|--------------------|----|------------------------------------------------|--------------------|
| 1  | Muhsin Özer       | 3500               | 47 | Mahmut Barutçu                                 | 500                |
| 2  | Fikret Önbayrak   | 3000               | 48 | Bilal Dalkar                                   | 500                |
| 3  | Cemil Ülgen       | 5000               | 49 | Hüseyin Pamukoğlu                              | 2000               |
| 4  | Abdullah Ülgen    | 1000               | 50 | İsmail Turan                                   | 500                |
| 5  | İsmail Feridun    | 4000               | 51 | Dr. Hicabi Deniz                               | 1000               |
| 6  | Salih Şenyuva     | 750                | 52 | Mehmet Güveli ve Şeriki İlyas                  | 500                |
| 7  | Hüseyin Eren      | 5000               | 53 | Güveli İlyas                                   | 2000               |
| 8  | Hacımaksut Gültan | 1000               | 54 | Arif Sadıkoğlu                                 | 3000               |
| 9  | Yavuz kardeşler   | 4000               | 55 | Sadi ve Avni Özden                             | 2000               |
| 10 | Fehmi Yarımbıyık  | 2500               | 56 | Mehmet Ergun                                   | 4500               |
| 11 | Azmi Esnafa       | 4000               | 57 | İsmahanoğlu Rasim                              | 4000               |
| 12 | Hakkı Özalp       | 1500               | 58 | Maksut Öztürk                                  | 4000               |
| 13 | Vasıf Altundirek  | 5000               | 59 | Akyoma İmamı Mustafa Gök                       | 500                |
| 14 | Fahri Çakır       | 1500               | 60 | Çavuşoğlu Helim                                | 500                |
| 15 | Hüseyin Arıkan    | 5000               | 61 | Hasanustaoğullarından Abdullahoğlu Osman Gürel | 1000               |
| 16 | İbrahim Batuş     | 500                | 62 | Kabacaoğlu Ağa Bey ve Cemil                    | 500                |

|    |                                     |      |    |                           |        |
|----|-------------------------------------|------|----|---------------------------|--------|
| 17 | Mehmet Varol                        | 500  | 63 | Zıvalıoğlu Salih          | 500    |
| 18 | Ahmet Şenel                         | 750  | 64 | Şükrü ve Eşref Karakılıç  | 500    |
| 19 | Mehmet İşveren                      | 1500 | 65 | İzzetoğlu İzzet           | 500    |
| 20 | Kerim Güner                         | 750  | 66 | Kibar Ağa                 | 500    |
| 21 | Mehmet Hüseyinoğlu                  | 1000 | 67 | Turanoğlu Ahmet           | 500    |
| 22 | Mahmut Dillioğlu                    | 1000 | 68 | Abdullah Muhsa            | 500    |
| 23 | Talatur Şükrü                       | 500  | 69 | Şihoğlu Arşf Ağa          | 2000   |
| 24 | Mürsel Alan                         | 500  | 70 | Çakıroğlu Necip ve Babası | 500    |
| 25 | Abdullah Emanet                     | 500  | 71 | Alşalvaroğlu Cemil        | 500    |
| 26 | Şemsettin Turgutalp                 | 500  | 72 | Terzi Osman Aksoy         | 500    |
| 27 | Engin İsmail Erten                  | 1000 | 73 | İlyas Akyazıcı            | 750    |
| 28 | Enabil Okanoğulları                 | 1000 | 74 | Osman Akyazıcı            | 750    |
| 29 | Bekir ve Ahmet Bayazıtıoğlu         | 500  | 75 | Fahri Ekmekçi             | 2000   |
| 30 | Mahmut Hakyemez                     | 500  | 76 | Mahmut Güner              | 1000   |
| 31 | Ahmet Temür                         | 500  | 77 | Barça Köyü Muhtarı        | 500    |
| 32 | Lokantacı Mehmet                    | 500  | 78 | Hasan Tahsin Gürsoy       | 1500   |
| 33 | Mesut Civelek                       | 500  | 79 | Eşref Sarımahmut          | 1500   |
| 34 | Salih Durmuşoğlu                    | 1500 | 80 | Hacı Hasan Feridun        | 1900   |
| 35 | Mehmet ve Nebile                    | 7500 | 81 | İbrahim Özkul             | 500    |
| 36 | Sarıalemdaroğlu İsmail Vasisi Asiye | 500  | 82 | Mahmut Çetin              | 500    |
| 37 | Ciranhacıoğlu Mehmet                | 4000 | 83 | Süleyman Ergin            | 500    |
| 38 | Behzatoğlu Hacı                     | 2500 | 84 | Abdullah Akgüre           | 3500   |
| 39 | Rizeli Kazım                        | 750  | 85 | P.P. Danielsen            | 30.000 |
| 40 | Suhip Güvenç                        | 500  | 86 | Ali Altan                 | 600    |
| 41 | Mustafa Nefesoğlu                   | 500  | 87 | Bancuk Orman Şirketi      | 7500   |
| 42 | Hamdi Domaç                         | 1000 | 88 | Hoştraser                 | 5000   |
| 43 | Ömer Domaç                          | 500  | 89 | Devlet Orman İşletmesi    | 7925   |
| 44 | Terzi Murat Çetin                   | 500  | 90 | Evkaf İdaresi             | 10.000 |
| 45 | Hurşut Bozbağ                       | 500  | 91 | İsmail Feridun            | 1000   |
| 46 | Abdullah ve Şahin Akkaya            | 500  |    |                           |        |

(Kaynak: Yeşil Giresun, 9 İkinci Kanun 1943)

Yayınlanan ilk listenin sonunda bir de Giresun Vilayetinin tamamıyla ilgili bir açıklama verilmiştir. Burada verilen bilgileri bir araya getirdiğimizde ortaya şu şekilde bir tablo çıkmıştır:

Tablo 3: Giresun'da Varlık Vergisi Miktarı

| Yer            | Miktar (Lira) |
|----------------|---------------|
| Merkez Giresun | 201.525       |
| Tirebolu       | 63.400        |
| Ş.Karahisar    | 24.260        |
| Görece         | 32.050        |
| Alucra         | 25.300        |
| Bulancağ       | 51.750        |
| Toplam         | 398.285.      |

(Kaynak: Yeşil Giresun, 9 İkinci Kanun 1943)

Giresun'da üzerlerine Varlık Vergisi tahakkuk ettirilen mükellefler borçları ödemeye başlamıştır. Bu arada yerel gazetelerde borçlarını ödemeyen veya geciktirenlerin başlarına geleceklerle ilgili hatırlatmalar yapılmıyordu. Zira bu haberlerden birinde şu ifadeler yer verilmiştir: (Yeşil Giresun, 30 İkincikanun 1943)

*“Varlık Vergisini vermeyen mükelleflerin amme hizmetinde çalıştırılması için mükellef listesi maliyeden Dâhiliye Vekâletine devri esası kabul edilmiştir. Naftanın tespit eylediği çalışma mıntıkları şunlardır:*

1. Trabzon-İran transit yolunun bir kısmını teşkil eden Hasankale, Erzurum, Aşkale
2. Tercan, Erzincan, Kemah, Refahiye

*Bu mevsimde bu yolların tamiratına yarayacak kırma taş hazırlanacaktır. Şimdiden bu yerlerde mükelleflerin işe ve ibadetleri tertibatı alınmıştır. Borçlarını vermeyenler kadın mükellefler belediye emrinde çalıştırılacaktır.*

Giresun'da Varlık Vergisi ödeyeceklerin kimler olduğuyla ilgili açıklanan ilk listenin ardından bir süre sonra vilayet dâhilinde ikinci bir liste hazırlığına başlanmıştır. Konuyla ilgili olarak yerel basında çıkan bir habere

göre, Giresun merkezinde Varlık Vergisi ile mükellef tutulanların birinci listesine göre mükellefler borçlarını kanunun kendilerine verdikleri kolaylıklardan da istifade ederek ödemiş bulunmaktaydı. Birinci listeye her hangi suretle unutulup da dâhil edilmemiş olanlar için ikinci bir liste hazırlanmaya başlanmıştı. (Yeşil Giresun, 30 İkincikanun 1943) Gazete haberinden kısa bir süre sonra Giresun'daki ikinci Varlık Vergisi mükelleflerini muhteva eden liste gazetelerde ilan edilmiştir. Söz konusu liste şu kişilerden oluşmuştur:

Tablo 4: Varlık Vergisi Mükellefleri (İkinci Liste)

| No | Mükellefin ismi                     | Vergi miktarı (TL) | No | Mükellefin İsmi       | Vergi miktarı (TL) |
|----|-------------------------------------|--------------------|----|-----------------------|--------------------|
| 1  | İsmail Aykutoğlu                    | 750                | 23 | Hasan Tahsin Gürsoy   | 2500               |
| 2  | Mustafa Asım                        | 750                | 24 | Recep Yüksel          | 500                |
| 3  | Ali Kazım                           | 750                | 25 | Hasan Tozluoğlu       | 500                |
| 4  | Lâçin Kardeşler                     | 750                | 26 | Ahmet Ziya Güzelbilen | 500                |
| 5  | Keltekoğlu Kadıdurmuş               | 500                | 27 | Veysel Külekçi        | 500                |
| 6  | Mustafa Sütlaç                      | 850                | 28 | Mehmet Ali Çoban      | 500                |
| 7  | Şükrü Ayaroğlu                      | 500                | 29 | Evkaf İdaresi         | 6500               |
| 8  | Aziz Yiğit                          | 500                | 30 | Keloğlu Osmanoğlu Ali | 500                |
| 9  | Ahmet Nefesoğlu                     | 750                | 31 | Tekiroğlu Talip       | 500                |
| 10 | Mehmet Bulamoğlu                    | 500                | 32 | Yusuf Mustafa         | 500                |
| 11 | Ali ve Cemal Damcı                  | 1000               | 33 | Mustafa Feridun       | 1000               |
| 12 | Mustafa Kabaca                      | 500                | 34 | Talat Hattatoğlu      | 500                |
| 13 | Yusuf Göksu                         | 500                | 35 | Ömer Domaç            | 500                |
| 14 | Mehmet Akgül Mollaoğlu              | 500                | 36 | Mehmet Göksüz         | 500                |
| 15 | Abbasoğlu Hüseyin                   | 1500               | 37 | Ayşe Ergin            | 750                |
| 16 | Ölüm Mustafa oğlu Ali ve kardeşleri | 1500               | 38 | İsmail Ergut          | 750                |
| 17 | Talip Akgüre                        | 500                | 39 | Faizoğlu Kardeşler    | 500                |
| 18 | Abdullah Harşitlioğlu               | 500                | 40 | Ahmet Asal            | 500                |
| 19 | Cevdet Şoşut                        | 750                | 41 | Mustafa Zıvalı        | 500                |
| 20 | Nuri Öztürk                         | 500                | 42 | Ömer Akyıldız         | 500                |
| 21 | Halit Güven                         | 500                | 43 | Vahit Akın            | 500                |
| 22 | Zeliha Atamgül (mübadil)            | 1000               |    |                       |                    |

(Kaynak: Yeşil Giresun, 20 Mart 1943)

Yeşil Giresun Gazetesi'nde neşredilen bu listeye birlikte Varlık Vergisi mükelleflerinin kimler olduğu halka ilan edilmiş ve bu suretle vergiler toplanmaya başlanmıştır. Her iki listeye bakıldığında en fazla vergi veren kurumun P.P. Danielsen Şirketi'nin olduğu görülmektedir. Alman patentli olan bu şirket, 1926'dan beri Trabzon, Ordu, Giresun şehirlerinde faaliyette bulunmaktaydı. Fındık ticareti ve ihracatı yapan şirket, aynı zamanda kahve, şeker, lipton çayı ithal ediyordu. Şirket ayrıca İtalyan manifatura ve kumaş, Pirelli lastik ve Bergman Elektrik makinelerinin ve Doyçe Orient Bank'ın acenteliğini yapıyordu. (M. Zeki, 1929: 637) P.P. Danielsen gibi Trabzon ve Doğu Karadeniz'de ismi çokça anılan ve hatırı sayılır bir miktarda Varlık Vergisi ödeyen kuruluşlardan birisi de Hoştraser Firması'dır. 1870'li yıllardan beri bölgede ithalat, ihracat ve sigorta gibi işlerle meşgul olan şirket (İstikbal, 22 Ağustos 1339) haricinde Evkaf İdaresi ve Devlet Orman İşletmesi gibi resmi makamların da önemli oranda vergi ödedikleri görülmüştür. Bu sırada vergi ödemek için birçok mükellefin taşınmazlarını satışa çıkardıkları da görülmüştür. Mesela Giresun Sulh Hukuk Mahkemesi Satış Memurluğu tarafından yapılan duyuruda, Giresun'da mukim Temeloğlu Mehmet Murat Çetin ve Kürtzade Ahmet Cemil Validesi Gülhanım ve Kürtoğlu Ahmet ve Hüzmüz'ün mutasarrıf oldukları Kapu Mahallesi'nde vaki tapunun 14.2.1943 gün ve 24 Nisan 1926 tarih ve 122 ve Eylül 1927 tarih ve 22 ve 21 numaralarında kayıtlı maa müştemilat kargır kahvehanenin tamamının 1651 liraya müşterisi Hakkı Özalp'a ihale edilmiş olduğu fakat kendisine verilen müddet içinde satış bedelini vermemiş olduğundan ihalenin feshine karar verilmiş ve bir hafta içinde yeni bir ihalenin yapılmasına ve ödemenin peşin yapılmasına karar verilmişti. (Yeşil Giresun, 6 Mart 1943)

## 5. SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı yıllarının bunalımlı günlerinde Türk ekonomisini rahatlatmak amacıyla çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu, ardında büyük tartışmalar bırakarak 15 Mart 1944'de 4530 sayılı yasa ile tarihe karışmıştır.

17 maddeden oluşan bu kanun gereği hemen her vilayette olduğu gibi Giresun'da da gerekli komisyonlar oluşturulmuş ve vergi toplanmaya başlanmıştır. Yaptığımız çalışmalarda Giresun'da Varlık Vergisini vermekle mükellef olanlar içinde, vergi miktarına itiraz eden kişiye rastlanmamıştır. Bu nedenle, Giresun'dan

toplama kampına ve iş merkezlerine sürgün edilen mükellefe bulunmamaktadır. Zira Giresun'daki vergi mükelleflerinin büyük bir kısmı mallarını yok pahasına satarak bu vergiyi ödemişlerdir. Giresun'la ilgili dikkati çeken diğer bir özellik de, Varlık Vergisini ödeyen gayr-i müslim mükellefin bulunmaması ve vergi mükelleflerinin tamamının Müslüman Türklerden oluşmasıdır. Bu durum da bize Türkiye'de Varlık Vergisi'nin sadece azınlıklar, Gayr-i Müslimlerden alındığı gibi günümüzde yapılan beyan ve propagandaların Giresun için doğru olmadığını göstermektedir. Zira İzmir ve İstanbul gibi kozmopolit şehirlerinin aksine Anadolu içlerine gidildiğinde vergiyi ödeyenlerin çoğunlukla Müslüman Türk vatandaşlar olduğu görülmüştür.

Üstelik sözü edilen Müslüman Türk vatandaşlar savaşın ezici yükü altında inim inim inlemiş kişilerdi. Öyle ki Varlık Vergisi'nin çıkarıldığı 1942 yılı sonunda Giresun ekonomisi adeta can çekişir durumdaydı. Şehir halkı açlık ve sefaletle boğuşurken, karaborsa ve yokluklar günlük hayatın bir parçası haline gelmişti. Tek ve en önemli gelirini fındık satışlarıyla sağlayan, ekonomisini fındıktan gelen gelire endeksleyen Giresun'da bu süreç içinde büyük ümitler beslenen satışlar da durma noktasına gelmiş, dolayısıyla ticari hayat büyük bir darboğazla karşılaşmıştır. Tam da bu süreç içinde çıkarılan Varlık Vergisi Kanununa bu ortam içinde itiraz etmeyen Giresunlular, Anadolu'nun çoğu yerinde olduğu gibi devletin yanında yer almayı uygun görmüştür.

Konuya bütüncül bir gözle bakıldığında böyle bir verginin çıkarılma nedeni Cumhuriyetin ilk yıllarından beri kurulmaya çalışılan fakat bir türlü tam olarak uygulama imkânı bulamayan milli ekonomi yaratma fikriydi. Kökeni İttihat ve Terakki dönemine dayanan bu düşüncede, İkinci Dünya Savaşı sürecinde haksız kazanç sağladığı iddia edilen yabancı sermayeyi zayıflatmak için hükümete bulunmaz bir fırsat vermişti. Bir anlamda daha “*millî bir ekonomi*” yaratma idealinin bir tezahürü olan bu vergi, zamanlama yanlışlığı ve uygulanış biçimi noktasında yapılan eksiklikler nedeniyle tartışma ve eleştirilerin odak noktası olmuştur.

## KAYNAKÇA

### a) Süreli Yayınlar

Cumhuriyet

Halk

İstikbal

Reklam

T.C Resmi Gazete

Vakit

Yeşil Giresun

Yeniyol

1925-1926 Devlet Salnamesi, 1927

### b) Kitap ve Makaleler

Barutçu, F. A. (1997), *Siyasi Anılar (1934-1954)*, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Baydar, E (1978), *İkinci Dünya Savaşı İçinde Türk Bütçeleri*, Maliye Bakanlığı Teknik Kurulu Yayınları, Ankara.

Baykara, T. (1991), *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, İzmir.

Bayram, E. (2014), “Atatürk ve İnönü Dönemi Giresun'da İktisadi Hayat (1923-1950)”, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Coşar, N. (2003) “Varlık Vergisi Konusunda Yolsuzluk Söylentileri”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (58), (2) ss.1-27.

Emecen, F.(1996), “Giresun”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (14), ss.78-84.

Kayıran, M. (1989), “Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (5), (15), ss.639-664.

Müderrişoğlu, A. (1990), *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, TTK Yayınları, Ankara.

Peker, K. (1961), *Fındık- İktisadi Yürüyüşü Düny Bugünü, Yarını*, Becit Yayıncılık, İstanbul.

Tezcan, Ç. (2005). “Tekâlif-i Harbiye ve Tekâlif-i Milli Örneklerinde Savaş Dönemleri Mâli Politikaları”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara

Yalçın, O. (2012), “Varlık Vergisi Kanunu ve Uygulanması”, Avrasya İncelemeleri Dergisi, (1), İstanbul, ss. 313-354.

Zeki, M. (1929), Türkiye Teracimi Ahval Ansiklopedisi III, Hamit Matbaası, İstanbul.